

"Tabiat İlahınızın Hakikati: Bir Yüzleşme Çağrısı"

(TÜRKÇE VE İNGİLİZCE)

Odada zaman adeta durmuş gibiydi. Sessizlik, derin bir düşüncenin ve merakın sarmalında yankılanıyordu. İnançlı Kişi'nin son sözleri, sadece tartışmanın değil, aynı zamanda zihinlerde kök salmış inançların da temelini sarsacak kadar güçlü bir etki bırakmıştı. Herkes, ağızdan çıkacak bir sonraki cümleyle geleceğin yönünün değişebileceğini hissediyordu.

Bu an, sıradan bir tartışmanın ötesine geçmişti. Farklı düşüncelerin ve inançların temsilcileri, sanki bir hakikatin kapısında durmuş, içeri girmeye cesaret edemiyorlardı. Kapının ardında ne olduğunu bilmek istiyor, **ancak gerçeğin ağırlığını kaldırabileceklerinden emin olamıyorlardı.**

İnançlı Kişi'nin yüzündeki sakin tebessüm hem bir davet hem de bir meydan okuma gibiydi. "**Gerçekle yüzleşmeye hazır mısınız?**" diyen bakışları, odadaki her bir kişiye yönelmişti. Deist, Ateist ve Agnostik, artık kendi düşüncelerinden daha fazlasıyla yüzleşmek zorundaydı; ***hakikatin kendisiyle.***

Zihinlerdeki sessizlik, yüreklerdeki çarpıntılarla birleşti. Bu, yeni bir başlangıcın işaretiydi. Herkesin aklında tek bir soru vardı: "**Şimdi ne olacak?**"

İnançlı Kişi, odadaki sessizliğin tüm dikkatlerini üzerine topladığından emin bir şekilde, anlam dolu bir gülümsemeye konuşmaya başladı:

İnançlı Kişi: Evet, "**ama**" dedim, çünkü şu sorunun cevabını vermeniz gerekiyor: Siz kâinata bu kadar "**mükemmellik**" vererek onu ilahlaştırmıyor musunuz? Deist düşünceye göre, ikinci bir "**ilah**" varmış gibi bir tasavvur söz konusu. Çünkü yaratıcı zaten ilah; siz de bu yaratıcıdan bahsediyorsunuz. Ancak ardından, kâinatı öyle bir sistem olarak tasvir ediyorsunuz ki, bu sistem adeta değil, tam anlamıyla bir "**ilah**" konumuna yükseliyor. "**Hadi sen çalış**" diyerek başıboş bırakılmış bir kâinatı, ***bilinçli bir varlık gibi algılıyorsunuz.*** Bu, ikinci bir ilah fikrini doğurmuyor mu?

İnançlı Kişi'nin sözleri odadaki herkesin, özellikle de Deist'in zihninde adeta bir şimşek çakmış gibiydi. Deist, önce hafifçe geriye yaslandı, ardından düşünceli bir ifadeyle başını öne eğdi. Gözleri, zeminde bir şeyler arıyormuşçasına dolaştı. Söylenenlerin ağırlığını hissettiği belliydi; kaşları çatılmış, yüzünde şaşkınlık ve sorgulama dolu bir ifade belirmişti. İlk defa, kâinata yüklediği anlamın bu şekilde yorumlanabileceği aklına gelmiş gibi görünüyordu.

Bir an, sanki kendi içinde bir savaş veriyordu; önceden savunduğu düşünceleriyle İnançlı Kişi'nin şimdi söyledikleri arasında sıkışıp kalmış gibiydi. Bu düşünceler arasında gezinirken, dudakları hafifçe aralandı ama hiçbir kelime dökülemedi. Sanki sözler boğazında düğümlenmişti. Gözlerini

yavaşça kaldırıp İnançlı Kişi'ye baktığında, yüzünde karışık bir ifadeyle birlikte, bu düşünceleri daha önce hiç aklına getirmediğini itiraf eden bir ruh hali seziliyordu.

İnançlı Kişi, Deist'in bu halini dikkatle izledi; ancak ifadesinde **ne zafer ne de meydan okuma** vardı. Onun yüzünde yalnızca **derin bir anlayış ve sabır dolu bir bakış** hâkimdi. Deist, bu bakışlardan etkilenmiş olmalıydı ki, belli belirsiz bir nefes alarak sırtını dikleştirdi. Ancak yine de söyleyecek bir şey bulamamıştı; bu yeni düşünceler, kendi görüşlerini yeniden gözden geçirmeye zorlayan bir yankı gibi zihninde çınlıyordu.

Bu ağır atmosferde, İnançlı Kişi gözlerini yavaşça Deist'ten Ateist'e çevirdi. Derin bir nefes aldı ve sözlerine devam etti.

İnançlı Kişi: Ateist düşünceye göre, yaratıcı yok; ama ilginçtir ki kâinat yine bir "**ilah**" gibi resmediliyor. Öyle bir kâinat ki, her şeyi kendi başına düzenleyebiliyor, her detayını yönetebiliyor, kusursuz işleyebiliyor. Bu durumda kâinatın kendisi, sahip olduğu bu sınırsız güçle bir ilah olmuyor mu?

Kısa bir duraksamanın ardından bakışlarını Agnostik'e yöneltti. Onun yüzündeki tereddüt ve merakı görerek konuşmaya devam etti:

İnançlı Kişi: Agnostik düşünceye göre ise yaratıcı var olabilir de olmayabilir de. Eğer varsa, **zaten o bir ilah**. Ama eğer yoksa, o zaman **kâinatı ilahlaştırıyorsunuz**. Çünkü **kâinata o kadar çok güç ve irade yüklüyorsunuz ki, onu bir bilinçli varlık gibi tahayyül ediyorsunuz**. Bu, kâinatı bir ilah gibi görmek değilse nedir?

Ateist'in yüzündeki kendinden emin ifade, İnançlı Kişi'nin sözleriyle yerini şaşkınlığa bıraktı. Gözlerini yere indirip ellerini sıkıca kavradı; bu yeni düşünceyle yüzleşmek onu sarsmıştı. Daha önce sorgulamadığı bir mesele şimdi zihnini karıştırıyordu. Ağzını birkaç kez açtı, ama söyleyecek söz bulamıyordu.

Agnostik ise, gözlerinde tereddüt ve hayretle düşüncelere dalmıştı. Alnında biriken ter damlacıkları, zihninde başlayan sorgulamayı ele veriyordu. Gözlerini kısa bir süre yere indirip tekrar kaldırdığında, yüzündeki karmaşa bu yeni bakış açısını sindirmekte zorlandığını gösteriyordu.

Sessizlik, ikisinin de zihninde derin bir yankı bırakırken, İnançlı Kişi onlara sabırla bakmaya devam etti. Bu kısa ama etkili duraksama, odada bir içsel sorgulama dalgası uyandırmıştı.

İnançlı Kişi, odadakilerin dikkatle kendisini dinlediğini görerek sesini biraz alçaltıp daha vurgulu bir tonla devam etti:

İnançlı Kişi: Neden ikinci bir ilaha ihtiyaç duyuyorsunuz? Neden kendinizi zorlayarak, tamamen **mantık dışı bir biçimde, "şuursuz", "bilinçsiz", "bilgisiz", "kuvvetsiz", "kudretsiz" ve "iradesiz"** eşyaya ilahlık veriyorsunuz? Ya da tüm bunların bir araya gelerek oluşturduğu düzene "**doğa**" adını (tabiat) vererek ona bir "**ilah**" diyorsunuz? Bu, sizin de fark ettiğiniz

gibi, **aklın ve mantığın sınırlarını zorlayan** bir iddia değil mi? Nedir bu çabanız, bu zorlamanız?

İnançlı Kişi, kısa bir süre sustu. Herkesin gözlerine tek tek baktı ve sözlerinin etkisini ölçmek istercesine odanın sessizliğinde yankılanan düşünceleri dinledi. Sonra, kararlı bir ifadeyle sözlerini tamamladı:

İnançlı Kişi: “Tamam, sizin dediğiniz gibi olsun” dedim. Çünkü sizin dediğiniz gibi olursa, bu soruların cevabını vermek zorunda kalırsınız. Ve işte asıl mesele burada başlıyor.

Dediğiniz gibi olsa, tüm bu düzen ve varoluş tabiatın kendisine veya onun bir parçası olan sebeplere bağlansa... Ancak burada ciddi bir sorun var: **Tabiat dediğiniz şeyin kendisi şuursuz, bilinçsiz, güçsüz ve iradesiz.** Bu durumda, nasıl olur da böyle bir varlık, sonsuz bir bilgi, kudret ve hikmet gerektiren şu düzeni meydana getirebilir?

Dahası, burada durmuyoruz. Eğer tabiat her şeyin kaynağıysa ve her şey tabiatın bir parçasıysa, bu durumda siz **Panteist**¹ bir görüşe yaklaşmış oluyorsunuz. Yani kâinatın kendisini bir ilah gibi görüyorsunuz. Ama bu da bir sorunu beraberinde getiriyor: Bir ilahın bilinçli, şuurlu ve kudretli olması gerekmez mi? **Kâinatın maddesi, kendisine hükmeden kanunları bile değiştiremezken nasıl bir ilah olabilir?**

Şimdi soruyorum:

1. **Tabiatın bilinçsiz olduğu gerçeğiyle, şuursuz bir varlık nasıl böylesine mükemmel bir düzen meydana getirebilir?** Eğer "Tabiat bunu kendi kanunlarıyla yapıyor" diyorsanız, o kanunları kim koydu? Bir kanun koyucu olmadan kanunlar olabilir mi?
2. **Panteizmle, her şeyin bir parçası olduğu bir “ilaha” inandığınızda, bu ilah kendi parçalarını yönetebilir mi?** Tabiat bir bütündür ama parçalara ayrılır. Bütünü meydana getiren parçaların her biri, nasıl olur da bir araya gelerek kendilerinden daha üstün bir sistem oluşturabilir? Bu mantık dışı değil mi?

Ve daha ileri gidersek...

Panteizm, kendi içinde mantıksal bir boşlukla ateizme ve materyalizme zemin hazırlıyor. Çünkü eğer "tabiat" bir ilah değilse, o zaman geriye sadece şu görüş kalıyor: **“Kâinat kendi kendini yarattı.”** Bu ise apaçık bir mantık hatasıdır. Hiçbir şey kendisini yokluk hâline varlık hâline getiremez. Bu durumda şunları da açıklamak zorunda kalıyorsunuz:

- **Kendi kendini var eden bir madde fikri mantıklı mı?** Eğer bir madde kendisini var edebilecek kudrete sahipse, o madde zaten yoktan var edici bir güç olmalıydı. Ama bu güçsüz ve şuursuz madde, bu özelliği taşımadığına göre, bu iddia kendisiyle çelişiyor.
- **Madde ve enerji varoluşun kaynağıysa, bu kaynak neden sonsuz değil?** Kâinatın sonlu ve sınırlı olduğu bilimsel olarak kabul edilmişken, varlığını açıklamak için neden bu kadar yetersiz bir sebebe dayanıyorsunuz?

Bu noktada soruyorum:

- Tabiat dediğiniz düzende gerçekten her şeyi açıklayabiliyor musunuz?
- Panteizmle, tabiatın kendisinin ilah olduğunu söylediğinizde, bu ilahın iradesiz, şuursuz olması, bağımsız olmaması sizi rahatsız etmiyor mu?
- En sonunda, bu düzenin sebepler zinciriyle açıklanamayacağını, bir yaratıcı gerektirdiğini göremiyor musunuz?

Bu düşüncelerle devam ederseniz, farkında olmadan ateizme veya materyalizme varırsınız. Ancak bu, kendi içinde daha büyük bir çelişki doğurur: **Bir ilahı reddetmek için tabiatı, maddeyi veya sebepleri ilahlaştırmak zorunda kalırsınız.** Bu ise, “tek bir yaratıcıya inanmanın” ne kadar mantıklı ve tutarlı bir yaklaşım olduğunu bir kez daha gösterir.

İnançlı Kişi, odadaki sessizliğin etkisini kullanarak, bakışlarını tek tek dinleyiciler üzerinde gezdirdi ve derin bir nefes aldı. Ses tonunu biraz daha yumuşatarak, ama sözlerine anlam yüklemeye özen göstererek konuşmaya devam etti:

İnançlı Kişi: Biliyor musunuz, Bediüzzaman Said Nursi sizin bu halinize dair çok anlamlı bir hitapta bulunuyor. Şöyle diyor:

“Ey esbabperest ve tabiata tapan bîçare adam!”²

İnançlı Kişi, Bediüzzaman’ın bu sözlerinin derinliğini açıklamak için kısa bir duraksamadan sonra konuşmasını sürdürdü:

İnançlı Kişi: “**Esbabperest**”³ yani sebeplere tapan.⁴ Evet, siz kâinatta gözlemlediğiniz tüm olayları ve düzeni “sebepler” dediğiniz şeylere bağlıyorsunuz. Tüm icraatı “doğa” (tabiat) ya da “**maddenin işleyişi**” dediğiniz bir mekanizmaya havale ediyorsunuz. “Onlar birbirlerini yapıyorlar” diyorsunuz. Bir varlık, diğer bir varlığı oluşturuyor, diyerek bu döngüye bir açıklık getirdiğinizi sanıyorsunuz. Ama aslında ne yapıyorsunuz biliyor musunuz; sebepleri, bir ilah gibi kabul ediyorsunuz. Onlara, tıpkı bir ilaha tapar gibi bir güç ve irade atfediyorsunuz. Bu, esbabperestlik değilse nedir?

İnançlı Kişi, duraksayıp gözlerini Deist’e çevirdi ve sakin bir ifadeyle ekledi:

İnançlı Kişi: “*Tabiata tapan*”⁵... İşte bu, sebeplerin bir adım ötesine geçiyor. Sadece sebeplerin değil, bu sebeplerin neticesinde ortaya çıkan her şeyi, tüm maddi âlemi bir ilah gibi görüyorsunuz. Tüm düzenin, kusursuz işleyişin, kendi kendine gerçekleştiğini söylüyorsunuz ve bu maddi âlemi adeta kutsuyorsunuz. Böylece “**doğa**” dediğiniz tabiatı, bir yaratıcıya gerek kalmaksızın kendi kendini var eden ve düzenleyen bir sistem olarak tasavvur ediyorsunuz. Bu düşünce, tabiatı ilahlaştırmak değil de nedir?

Sonra, biraz daha vurgulu bir tonla, "**bîçare**" kelimesinin üzerinde durdu:

İnançlı Kişi: Ve Bediüzzaman bu noktada sizi "**bîçare**" yani "**çaresiz**" olarak nitelendiriyor.⁶

Neden mi? Çünkü başka bir çareniz yok. Ateist bir bakış açısına sahipseniz, yaratıcıyı inkâr edebilmek için, tabiatı ilahlaştırmaktan başka bir yol bulamıyorsunuz. Tabiatı, kendi kendine var olabilecek bir ilah gibi düşünmek zorunda kalıyorsunuz. Deist bir bakış açısına sahipseniz, işler daha farklı bir çaresizliğe dayanıyor. Bir yaratıcıya inanıyorsunuz, evet; ama O'nu aktif bir varlık olarak kabul ederseniz, **bir yükümlülük doğacağıının farkındasınız**. İşte bu yükümlülüklerden kaçabilmek için, yaratıcıyı bir kenara çekiyor, istirahate bırakıyor ve tabiatı onun yerine koymak zorunda kalıyorsunuz. Bu da tabiatı bir ilah gibi görmekten başka bir şey değil.

İnançlı Kişi, gözlerini dinleyicilerin şaşkın ve düşünceli bakışları arasında gezdirdi. Onların bu ifadeler üzerine derin bir sorgulamaya itildiğini hissederek, ses tonunu biraz daha yumuşatarak sözlerini sürdürdü:

İnançlı Kişi: Asıl soru şu: Neden kendinizi bu kadar zorluyorsunuz? Neden tabiatı ya da sebepleri, ilah konumuna yükseltiyorsunuz? **Bilinçsiz, şuursuz, bilgisiz, iradesiz ve kudretsiz bir şeye, mantığa aykırı bir şekilde bu kadar güç atfetmek, aklınız ve vicdanınız için gerçekten makul bir yol mu?** Sizi buna iten şey nedir?

Bu sözlerle, odadaki sessizlik daha da derinleşti. Herkes, kendi içinde bu ifadelerin anlamını tartmaya başlamıştı. İnançlı Kişi'nin açıklamaları, odadaki her bir kişiyi düşünce yolculuğunda daha derin bir noktaya taşımış gibiydi.

İnançlı Kişi, gözlerini dinleyicilerde gezdirerek, sözlerine daha kararlı bir tonda devam etti:

İnançlı Kişi: Evet, size "Tabiatı ilahlaştırıyorsunuz ve ona tapıyorsunuz" dedim. Belki buna itiraz edecek ve "*Hayır, biz tapmıyoruz, sadece yapanın tabiat olduğunu söylüyoruz*" diyebilirsiniz. Ama burada "tapmak" kelimesini geleneksel anlamıyla, dinlerdeki gibi fiziksel bir ibadet ya da ritüel olarak kastetmediğimi anlamalısınız. Bahsettiğim şey, **sizin tabiatı yücelterek, ona bir ilah gibi muamele etmenizdir**. Tabiatı ilahlaştırarak ona kutsallık atfediyor, **her şeyin kaynağını ona dayandırıyor** ve bu yüzden ona taparcasına bir bağlılık gösteriyorsunuz.

İnançlı Kişi kısa bir duraksamanın ardından, odadaki sessizliği fırsat bilerek sözlerine daha derin bir anlam yükleyerek devam etti:

İnançlı Kişi: Tabiatı ilahlaştırdığınızda, düşünceleriniz ve inançlarınız onun etrafında şekilleniyor. Gördüğünüz her şeyin, hissettiğiniz her oluşun kaynağını "tabiat" diyerek açıklıyorsunuz. Bu şekilde, tabiat dışında bir şeyin varlığını kabul etmez hale geliyor, onu tüm varlığın temel

kaynağı ve yöneticisi olarak kutsuyorsunuz. Bu da sizin tabiatı bir nevi ilah gibi gördüğünüz anlamına gelir. Evet, belki tabiat sizden ibadet, dua ya da kurban istemiyor. Ama **onu ilahlaştırmanın altında, bu yükümlülüklerden kaçma arzunuz yatıyor** gibi görünüyor.

İnançlı Kişi'nin yüzünde sakin ama bir o kadar sorgulayıcı bir ifade belirdi ve ses tonunu yavaşça değiştirdi:

İnançlı Kişi: Tabiatı ilah olarak görmek, **size kolaylık sağlıyor**. Çünkü bu inanç size hiçbir yükümlülük dayatmıyor. Tabiat bir ilah olsa bile, sizin için kurallar koymuyor ya da sizden hesap sormuyor. Böylece istediğiniz gibi yaşamakta, dünyada adeta "atı koşturur" gibi davranmakta bir engel görmüyorsunuz. Her istediğinizi, istediğiniz şekilde yapıyor, bu inancın size sağladığı "özgürlüğü" doyasıya kullanıyorsunuz. Ama, gerçek şu ki, tabiat dahi kurallara sahiptir ve bu kuralları ihlal ettiğinizde sonuçlarına katlanmak zorunda kalırsınız.

İnançlı Kişi'nin tonu daha da ciddi bir hale geldi. Dinleyicilerin dikkat kesildiğini hissettiğinde, vurgusunu artırarak devam etti:

İnançlı Kişi: Bugüne kadar tabiatın kurallarını hoyratça ihlal ettiniz. Atmosferdeki oksijen seviyeleri tehlikeli noktalara düştüğünde, denizleri ve nehirleri kirletip onları kullanılamaz hale getirdiğinizde, toprağı verimsiz bırakacak şekilde tahrip ettiğinizde, hayvanları hoyratça tüketip soylarının tükenmesine neden olduğunuzda... İşte o zaman fark ettiniz ki, tabiatın bile sizden talepleri var. Tabiat size şöyle dedi adeta: *"Kurallarıma uymadığınız için ben de size karşılık olarak cezamı vereceğim."* Bugün bu sonuçları yaşıyorsunuz ve hâlâ, bu kurallardan kaçarak sorumluluklardan kurtulabileceğinizi sanıyorsunuz.

Dinleyicilerin yüz ifadelerindeki ciddiyeti görünce, İnançlı Kişi, ses tonunu biraz yumuşatarak sürdürdü:

İnançlı Kişi: Şimdi de gözünüzü uzaya diktiniz. Dünyayı tahrip ettikten sonra, *"Oralara gidelim, yeni bir başlangıç yapalım"* diyorsunuz. Ama daha gitmeden uzayı uydularla doldurup bir çöp yığını haline getirdiniz. Bu, kuralsız ve sorumsuz yaşamayı bir alışkanlık haline getirdiğinizi gösteriyor. Ancak unutmamalısınız ki, nereye giderseniz gidin, kurallar ve sorumluluklar sizi bekliyor olacak. Bu, kâinattaki değişmez bir gerçektir.

İnançlı Kişi, derin bir nefes alarak bakışlarını tekrar dinleyiciler üzerinde gezdirdi ve ekledi:

İnançlı Kişi: Bugüne kadar tabiatı ve sebepleri ilahlaştırmayı seçtiniz çünkü başka bir çareniz yoktu (**bîçare**). Bu, sorumluluklardan kaçmanın kolay bir yoluydu. Ancak, ne kadar kaçmaya çalışsanız da sonunda tabiat ilahınız bile size **"DUR"** demek zorunda kaldı. Bu

durum size bir gerçeği öğretmeli: Sorumluluklardan kaçamazsınız. Kâinatın her köşesinde, her zerresinde kurallar var ve bu kuralların dışında bir hayat yok. Öyle hoyratça yaşayamazsınız. Bu hakikati kabul etmek, sizin için kaçınılmaz bir sonuçtur.

Bu sözler, odadaki sessizliği neredeyse bir çılgılık gibi böldü. Ateist, Agnostik ve Deist'in yüzündeki şaşkınlık daha da derinleşti. Bu şaşkınlık, yalnızca duyduklarının etkisiyle değil, İnançlı Kişi'nin sözlerindeki özgüvenin ve hakikat vurgusunun ağırlığıyla daha da büyümüştü.

İnançlı Kişi, sözlerini tamamlamış gibi görünüyor, ama bitirecekmış gibi de görünmüyordu. Derin bir nefes aldı, kenardaki koltuğa rahatça oturdu ve sırtını yaslayarak kollarını iki yana serbestçe bıraktı. Dinleyiciler bir yandan onun sakin ama kendinden emin duruşunu izlerken, bir yandan da zihni bir merak kasırgasının içine sürüklenmiş gibiydi.

İnançlı Kişi şaşkınlık ve sessizlikle dolu odaya bir kez daha bakarak ve her bir dinleyicinin yüzündeki ifadeyi inceleyerek:

İnançlı Kişi: Gelin, ben size şu “doğa” diye yerlere göklere sığdıramadığınız, kutsayıp ilahlaştırdığınız “tabiat” ilahınızın **asıl hakikatini** anlatayım.

Oda sessizliğiyle dolup taşıyor, ama bu sessizlik içinde, söylenmemiş onca söz yankılanıyordu. İnançlı Kişi'nin "**Tabiat ilahınızın hakikati**" sözü, odadakilerin zihninde yeni soruların kıvılcımını ateşlemişti. Peki, gerçekten ne demek istemişti? Daha fazla ne anlatacaktı?

İnançlı Kişi'nin bu sakin ama sarsıcı sözleri, odadaki herkesin zihinlerinde büyük bir fırtınanın kopmasına sebep olmuştu. Ateist, Agnostik ve Deist'in yüzlerinde beliren ifadeler, sadece merakın değil, derin bir sorgulamanın da başladığını gösteriyordu. Belki de bu, kaçınılmaz bir yüzleşmenin ilk adımıydı.

Bu yüzleşmenin nereye varacağını öğrenmek için bir sonraki bölümde buluşmak üzere...

DEVAM EDECEK (İNŞALLAH)

¹ **Panteizm**, kelime anlamıyla "**her şey Tanrı'dır**" veya "**her şeyde Tanrı vardır**" anlayışını ifade eden bir felsefi ve teolojik görüş biçimidir. Panteizme göre, kâinatın bütünü, tabiat, varlık ve Tanrı aynı şeydir. Yani, Tanrı kâinattan ayrı bir varlık değil; kâinatın ta kendisidir. Bu görüşte, Tanrı bir yaratıcı değil, tabiat kanunlarının ve kâinatın işleyişinin kendisi olarak kabul edilir.

1. Panteizmin Ana İlkeleri

- **Tanrı ve Kâinatın Birliği:** Tanrı, kâinattan ayrı bir varlık değildir. Kâinatın kendisi Tanrı olarak görülür. Bu nedenle, panteizmde ilahi bir kişilik ya da ayrı bir yaratıcı kavramı bulunmaz.
- **Kutsallığın Evrenselliği:** Her şey kutsaldır çünkü her şey Tanrı'nın bir parçasıdır. Tabiat, varlık ve kâinat ilahi bir gerçekliğin yansımasıdır.
- **Dualizmin Reddedilmesi:** Panteizm, Tanrı ile kâinat arasındaki ayrımı (dualizmi) reddeder. Doğüstü olan ile doğal olan arasında bir fark olmadığını savunur.

2. Panteizmin Tanrı Anlayışı

-
- **Şahsi Olmayan Tanrı:** Panteizmde Tanrı, bilinçli bir varlık ya da yaratıcı bir güç değil, evrensel bir gerçekliktir. Tanrı, kâinatın işleyişini sağlayan kanunların ve düzenin toplamıdır.
 - **Evrensel Zekâ veya Enerji:** Panteist düşüncede, Tanrı bazen kâinattaki düzenin kaynağı olan bir "evrensel zekâ" ya da "enerji" olarak yorumlanır.
 - **Sonsuz ve Sınırsız:** Panteizme göre Tanrı, her şey olduğu için sınırsızdır ve kâinatın kendisiyle özdeşir.

² Bediüzzaman Said Nursi, Risale-i Nur Külliyyatından Lem'alar 186 : Yirmi Üçüncü Lem'a (Tabiat Risalesi)

³ **Esbabperest**, kelime anlamıyla "**sebepperest**" ya da "**sebeplere tapan kişi**" demektir. İslami ve felsefi düşüncede bu terim, olayların ve varlıkların meydana gelişini yalnızca sebeplerle açıklamaya çalışan ve arka plandaki ilahi hikmet veya yaratıcı kudreti göz ardı eden anlayışı eleştirmek için kullanılır.

Esbabperestlik Kavramı:

- **Sebepe ve sonuç ilişkisine aşırı vurgu:** Esbabperestlik, kainattaki olayları ve varlıkları sadece maddi sebeplere dayandırarak açıklamayı ifade eder. Örneğin, bir ağacın büyümesini sadece toprak, su ve güneş ışığı gibi sebeplerle açıklayıp, bu düzenin ve işleyişin arkasındaki yaratıcı gücü reddetmek ya da görmezden gelmek.
- **İlahi müdahaleyi reddetme:** Bu anlayış, kâinatta sebeplerin işleyişinin tamamen bağımsız olduğunu ve Allah'ın doğrudan bir müdahalesinin olmadığını savunan bir yaklaşımı temsil edebilir.
- **Materyalist bir bakış açısı:** Esbabperestlik genellikle materyalizmle (maddecilik) ilişkilendirilir, çünkü materyalist görüşler de olayların yalnızca maddi sebeplerle açıklanabileceğini ileri sürer.

Bir insan, bir çiçeğin büyümesini sadece toprağın mineral yapısı, su, güneş ışığı ve sıcaklık gibi etkenlerle açıklıyorsa ve bu büyüme sürecinin arkasında bir yaratıcı gücü kabul etmiyorsa, bu kişi esbabperest bir bakış açısına sahiptir. Oysa İslami anlayışa göre, bu süreçlerin her biri birer sebeptir ve bu sebeplerin bir düzen içinde işlenmesini sağlayan Allah'tır.

⁴ "**Esbabperestlik**" veya "**sebebe tapma**" ifadesi, maddi sebeplere aşırı derecede değer vermeyi, hatta onları gerçek etkinin ve gücün kaynağı olarak görmeyi tanımlar. **Bu bir tür mecazi tapmadır, yani insanlar bilinçli olarak sebeplere ibadet etmez; ancak sebepleri hakikatin ve kudretin nihai kaynağı gibi görerek, Allah'ın yaratıcı ve yönlendirici rolünü unuturlar.** Bu durumun nasıl "tapma" olarak değerlendirildiğini açıklayalım:

1. Sebebe Mutlak Güç Atfetmek

- Esbabperestlikte kişi, sebepleri olayların ve varlıkların **asıl kaynağı** olarak görür. Örneğin:
 - Bir hastalığın iyileşmesini tamamen ilaca bağlamak.
 - Tabiatın düzenini, **yalnızca** fiziksel kanunlarla açıklayıp, bu kanunları koyan ve onları işleten bir yaratıcıyı göz ardı etmek.
- Burada sebeplere verilen önem, onları **mutlak ve bağımsız bir güç** gibi görme boyutuna ulaşır. Bu, mecazi anlamda bir "tapma" olarak yorumlanır çünkü gerçek etkileyiciyi (Allah'ı) unutup, sebeplerin arkasında hikmetli bir düzeni fark edememek vardır.

2. Sebepleri Asıl Hedef Sanmak

- Sebepler sadece birer araçtır; asıl amaç, sebebi de sonuçları da meydana getiren Allah'ın irade ve kudretidir. Ancak esbabperestlikte insanlar, sebepleri nihai amaç gibi görerek onların peşine düşerler.
- Örneğin:
 - Zenginliği tamamen çalışmaya bağlamak, çalışmayı sebep olarak görüp Allah'ın bereket vermesini göz ardı etmek.
 - Doğal afetleri yalnızca hava olaylarına dayandırmak, bu olayları kontrol eden bir hikmet sahibini unutmak.

3. Tevekkülsüzlük ve Bağımsızlık İddiası

- Sebebe tapma, aynı zamanda tevekkülsüzlükle ilişkilidir. Kişi, Allah'a güvenip dayanmaktansa, sadece sebeplere bel bağlar.
 - Örneğin: Bir çiftçinin mahsulü sadece tarım tekniklerine bağlaması ve Allah'tan yardım dilemeyi ihmal etmesi.
- Bu, aslında sebepleri Allah'tan bağımsız bir varlık gibi görme hatasına düşmektir.

4. İlahi Düzeni Görmezden Gelmek

- Sebepleri, Allah'ın yarattığı ve düzenlediği bir sistemin parçaları olarak görmek yerine, onların kendi başına bir güç olduğunu düşünmek, yaratıcıyı arka plana itmek anlamına gelir. Bu durum İslam'da şirk (Allah'a ortak koşma) kategorisine yakın bir anlayış olarak eleştirilir.

-
- Buradaki tapma, literal anlamda bir ibadet değil, aşırı önem verme ve bağımsız güç atfetme anlamındadır.
 - Esbabperestlik bir tür tapmadır: Sebeplerin, **Allah'tan bağımsız bir güç** olarak algılanması.

Örneklerle Açıklama:

1. Şifa ve İlaç:

- Esbabperest: "Bu ilaç beni iyileştirdi." (Sadece ilacı etkin gören anlayış)
- İnançlı Kişi: "Allah, bu ilaç vesilesiyle bana şifa verdi." (Sebebi ve sebebi yaratana birlikte gören anlayış)

2. Rızık ve Çalışma:

- Esbabperest: "Çalışmazsam hiçbir şey kazanamam." (Çalışmayı bağımsız ve tek etken gören anlayış)
- İnançlı Kişi: "Çalışmak bir vesiledir; Allah, çalışmamı bereketlendirerek bana rızık verir." (Sebeplerin ötesindeki hikmeti gören anlayış)

⁵ "**Tabiata tapan**" ifadesi, yaratılış ve varoluşun kaynağını tabiat ya da madde ile açıklamaya çalışan, tabiatı bağımsız bir güç olarak gören bir anlayıştır. Bu ifade, "**esbabperest**" kavramıyla benzer bir eleştiri yöneltmekle birlikte, odaklandığı nokta ve eleştiri bağlamında bazı farklar içerir.

1. Tabiata Tapanın Anlamı

- **Tabiatı bir yaratıcı gibi görmek:** Tabiata tapan kişi, tabiatı kendi kendine var olan, düzenli bir sistem kurabilen ve her şeyi açıklayabilecek bir güç olarak kabul eder. Bu anlayışta, tabiat adeta bir ilah gibi tasavvur edilir.
- **Maddeye kutsiyet atfetmek:** Tabiata tapanlar, kâinattaki olayların ve düzenin açıklamasını sadece tabiat kanunlarına ve fiziksel süreçlere bağlar. Ancak bu kanunları koyan ve işleten bir yaratıcıyı kabul etmezler.
- **Allah'ı reddetme veya arka plana itme:** Tabiata tapma, yaratıcıyı tamamen reddetmeye veya kâinatın işleyişinde tamamen etkisiz görmeye yol açar. Bu, genellikle ateizm veya materyalizmle ilişkilendirilir.

Örnek: Bir çiçeğin açmasını, genetik yapı ve fotosentez gibi süreçlerle açıklayıp, bu düzenin bir yaratıcının eseri olduğunu reddetmek.

2. Esbabperestlikten Farkı

Esbabperestlik:

- Sebeplerin varlığını kabul eder ve olayların açıklamasını sebeplerle sınırlar. Ancak bu sebeplerin tabiatdaki düzenin parçası olduğunu ifade eder.
- Sebeplerin bir yaratıcıya bağlı olduğunu reddetmese de bu bağlantıyı göz ardı eder veya tamamen ihmal eder.
- Esbabperest kişi, sebepleri bağımsız ve etkin bir güç olarak görür, ancak tabiatı bütünüyle bir ilah gibi tasavvur etmez.

Tabiata tapma:

- Esbabperestlikten bir adım öteye giderek, tabiatın kendisini bir yaratıcı olarak görür.
- Sadece sebeplerin değil, tüm varlıkların ve kanunların tabiatın bir ürünü olduğunu savunur.
- Tabiata tapan, doğayı "ilah" yerine koyar; esbabperest ise tabiat kanunlarını yalnızca bir mekanizma olarak görür ama yaratıcı iradeyi tamamen dışlamaz.

Örnek:

- **Esbabperest:** "Yağmurun yağması, bulutlardaki su buharının yoğunlaşması sonucu oluşur." (Sebepleri görür, ama Allah'ın iradesini unutabilir.)
- **Tabiata tapan:** "Yağmurun yağması, tamamen tabiat kanunlarının kendi kendine işleyişinin bir sonucudur." (Tabiatı yaratıcı gibi görür.)

3. Sonuç

- **Esbabperest:** Sebepleri, olayların nihai kaynağı olarak görür ama tabiatı ilahlaştırılmaz. Allah'ın kudretini dolaylı da olsa kabul edebilir, ancak bu bağlantıyı göz ardı eder.
- **Tabiata tapan:** Tabiatı ilah gibi görür ve yaratıcıyı tamamen reddeder. Maddeye ve doğal süreçlere bağımsız bir güç atfeder.

Bediüzzaman'ın eleştirisi, insanın sebeplere veya tabiata bakarken asıl kaynağı, yani Allah'ı unutması üzerine yoğunlaşır. Bu iki kavram, farklı derecelerde de olsa hakikati görmeyi engelleyen anlayışlar olarak değerlendirilir.

⁶ Bediüzzaman Said Nursi'nin kullandığı "**bîçare**" kelimesi, "**çaresiz, yardıma muhtaç, güçsüz**" anlamına gelir. Bu ifade, **esbabperest** (sebeplere tapan) ve **tabiata tapan** kişilerin durumu için mecazi bir üslupla

kullanılır. Bediüzzaman, bu kişileri "bîçare" olarak nitelendirirken, onların hakikati bulmaktan uzak olduklarını ve dayandıkları sebeplerin veya tabiatın aslında hiçbir gerçek güç ve tesire sahip olmadığını anlatır.

1. "Bîçare"nin Anlamı

- **Manevi ve fikri anlamda çaresizlik:** "Bîçare" ifadesi, kişinin doğruyu göremediği ve yanlış bir anlayışla hareket ettiği için çaresiz bir durumda olduğunu ifade eder. Bu, onların hayatlarını anlamlandırmada eksik kaldığını ve dayanacakları gerçek bir güçten mahrum olduklarını ima eder.
- **Hakikate yabancılaşma:** Esbabperest ve tabiata tapan kişilerin Allah'ı görmezden gelmeleri veya inkâr etmeleri, onları gerçek bir dayanak noktasından mahrum bırakır. Bu durum, fikri ve manevi bir çaresizliktir.

2. "Esbabperest" ve "Tabiata Tapan"dan Farkı

- **Esbabperestlik ve tabiata tapma bir durum, "bîçarelik" bir sonuçtur.**
 - **Esbabperest:** Sebeplerin hakiki tesir sahibi olduğunu zanneder, ama sebeplerin ötesindeki ilahi kudreti anlamaz.
 - **Tabiata tapan:** Tabiatı yaratıcı bir güç olarak görür ve Allah'ın varlığını reddeder.
 - **Bîçare:** Hem esbabperest'in hem de tabiata tapanın içinde bulunduğu, güçsüz ve dayanıksız bir halin adıdır. Bu kişiler, gerçekte dayanacak bir hakikatten mahrum oldukları için "bîçare"dir.

3. Bediüzzaman'ın Perspektifi: Neden "Bîçare"?

Bediüzzaman'a göre:

- Sebeplerin veya tabiatın arkasındaki hakikati (Allah'ın kudretini ve iradesini) göremeyen kişi, aslında çok zayıf bir temele dayanıyor demektir.
- Esbabperest ve tabiata tapan kişiler, görünüşte bilimsel veya mantıklı düşünceye sahip gibi görünebilirler; ancak Allah'ı hesaba katmadıkları için düşüncelerinde büyük bir boşluk vardır.
- Onların dayandığı "sebepler" veya "tabiat," gerçek anlamda bağımsız bir güce sahip değildir; bu nedenle bu kişilerin inancı, çaresizlik ve boşlukla sonuçlanır.

Örneğin:

- Bir yağmur damlasının oluşumunu sadece fiziksel sebeplerle açıklamaya çalışan bir kişi, o sebepleri işleten ilahi hikmeti görmezse, gerçekte bu düzenin niçin var olduğunu anlamada çaresiz kalır.
- Tabii ki, tabiatın bir yaratıcı irade olmaksızın kendi kendine işlediğini savunan kişi de nihai bir açıklama yapamaz; bu da onu fikri ve manevi anlamda "bîçare" yapar.

4. Bîçareliğin Sonuçları

- **Kendi kendine yetememe:** Esbabperest ve tabiata tapan kişi, dayandığı sebeplerin ya da tabiatın bir sınırı olduğunu fark edemez. Bu da insanın acizlik ve yetersizlik hissine kapılmasına yol açar.
- **Hakikate ulaşamama:** Sebeplerin veya tabiatın ardındaki kudreti göremeyen kişi, kâinatın asıl anlamını ve düzenini kavrayamaz. Bu da zihinsel ve ruhsal bir tatminsizlik doğurur.
- **Geçici çözümlere sığınma:** Hakiki bir dayanak bulamadığı için bu kişiler, sadece görünüşte var olan sebeplerin peşinden gider; ancak bu sebeplerin sınırları olduğunda çaresiz kalırlar.

Bu yüzden Bediüzzaman, esbabperest ve tabiata tapanları "**bîçare**" olarak nitelendirir; çünkü onların dayandığı şeyler, aslında hiçbir gerçek güce sahip değildir ve insanı hakikate götürmez. Bu ifadeyle, **insanın hem akıl hem de ruh dünyasında hakikate ulaşmasının ancak Allah'a yönelmekle mümkün olduğunu vurgular.**